

Mellemøsten: Nye grænser, nye konflikter

Anders Jerichow

Realistisk eller naivt: Hvem tror, at Mellemøstens og Nordafrikas grænser vil overleve?

Er man optimist eller pessimist, hvis man tror at Mellemøstens og Nordafrikas nuværende grænser vil holde, indtil de sidste spæde stråler fra solen slukkes?

Optimist er man vel, hvis man tror at grænserne er i overensstemmelse med befolkningernes ønsker og interesser og – hvem ved – i overensstemmelse med Guds vilje, som har en vis betydning på de kanter. I hvert fald fortolkningen af Guds vilje.

Pessimist er man vel så, hvis man har på fornemmelsen at slagsmål og krige om olie og vand og andre resourcer vil udfordre både stater og grænser og fremkalde ny vold og nye konflikter. Man kunne også nøjes med at være realist og spørge, hvorfor og hvordan i alverden Mellemøsten og Nordafrika dog skulle fastholde grænser, der i stort tal er sat af kolonimagter og hyppigt et resultat af århundredgamle konflikter, som stadig ulmer?

En af Mellemøstens ældste nationer – den kurdiske – har på trods af 4000 år gamle rødder aldrig fået en stat. Og en af Mellemøstens yngste stater – De Forenede Arabiske Emirater, verdens næst rigeste samfund – var slet ikke en samlet nation, før de syv små emirater for 37 år siden slog sig sammen i kludetæppet UAE, hvor kun de tre har olie, og de fire lever af overførselsindkomster fra de andre.

Er det naivt at spørge, hvorfor kurdere skulle nøjes med at være et mindretal i deres eget territorium på andre nationers nåde?

Er det naivt at spørge, hvorfor det gigantiske flertal (87 procent) af befolkningen i De Forenede Arabiske Emirater i det lange løb skulle nøjes med at leve under repressiv tolerance – uden borgerskab, uden ytringsfrihed, uden ret til at organisere sig og uden stemmeret i et samfund, de faktisk selv har opbygget i den svedende varme?

Og man kunne også spørge, om det er naivt at tro på, at Israel i al tid kan fastholde eneretten til Jerusalem, som i de sidste tre tusinde år har kendt til 22 andre imperier og kulturer, hvoraf ingen før Israel havde held til at fastholde byen? Hvorfor nu?

En stat slås man sig til

De ældste nationer i Mellemøsten er vel netop den jødiske og den kurdiske. Det jødisk-israelske folk fik held til at (gen-) skabe en stat i 1948 og få den anerkendt af FN, men venter stadig på at blive anerkendt af den arabiske verden og inviteret ind i mellemøstligt samarbejde.

Det kurdiske folk måtte efter Første Verdenskrig se sit territorium splittet op mellem fire (andre) stater, Irak, Syrien, Iran og Tyrkiet. I alle fire stater lever kurdere under sikkerhedstjenesters overvågning og med begrænsning af den politiske frihed, især retten til egen jord og retten til at kræve en stat.

Israelerne vil kæmpe som løver for at overleve som nation; de har skabt Mellemøstens formentlig stærkeste militære forsvar, men de bliver hyppigt isoleret i internationalt samarbejde; de er stadig ikke velkomne eller ligefrem bandlyste i en lang række af verdens andre stater og befinder sig fortsat i en eksistenskonflikt med det såkaldt hellige lands andet folk, de palæstinensiske arabere.

Kurderne er i syv sind, om de skal slås for kulturel frihed, selvstyre eller løsrivelse i hver af de fire stater, hvor de er henvist til at leve, skønt de stadig er hjemme hos sig selv. De er ikke anerkendt som nation af FN; de er overalt ofre for diskrimination, og selv retten til at anvende deres eget sprog er genstand for politisk konflikt.

Imens har palæstinenserne meget af det, som israelere og kurdere drømmer om: De er anerkendt af FN og alverdens regeringer som nation med ret til en stat; de nyder positiv opmærksomhed ikke alene i deres egne verdener – den arabiske og den muslimske – men også i de fleste andre internationale fora. Og dog savner de, hvad israelerne har skaffet sig, altså en stat – ligesom de har gode chancer for at opnå, hvad kurderne ikke tilskrives mange chancer for – det er også en stat.

Vel, de færreste stater i verden er skabt på en global opfattelse af ret og rimelighed. De er blevet til virkelighed efter nationers ofte langvarige kamp for at etablere rammerne for en stat. De fleste har på et tidspunkt også måttet slås for deres stat eller overlevelsen som nation.

På den led blev kurderne, som ellers nok har kæmpet sig gennem århundreders magtoppgør i deres territorium, overhalet af historien, da det meste af Mellemøsten og Nordafrika efter Første Verdenskrig fik tegnet sine grænser af europæiske magter og lokale arabiske herskere.

Men igen: vil kurdere acceptere, at toget er kørt?

Palæstinenserne vil tydeligvis ikke acceptere mindre end en stat. De var faktisk tiltænkt en stat af FN, da verdensorganisationen i 1947 vedtog en delingsplan for det britiske Palæstina-mandat for at gøre det til både en jødisk og en arabisk-palæstinensisk stat. De jødiske nationalister vandt krigen, der blev det første resultat af delingsplanen, og skabte staten Israel. Palæstinenserne og de arabiske stater der førte krigen for dem, tabte og undlod at oprette nogen form for palæstinensisk stat i deres del af området. I stedet tog Jordan kontrollen med Vestbredden, og Egypten erobrede Gaza, som de hver især besatte frem til junikrigen i 1967, hvor Israel overtog besættelsen – i Gaza afsluttet i 2005.

Hvad med Vestsahara?

Hvis kriteriet for at opnå en stat er eksistensen af en rimeligt homogen befolkningsgruppe med fælles identitetsopfattelse, fælles historie og traditioner og sprog og navnlig fælles ambitioner, er en anden nation trådt under fode i Arabien. Og det er Vestsahara, som Marokko besatte i 1975 og siden har koloniseret godt og grundigt.

Ligesom Israel har skabt egne bosættelser på Vestbredden og har flyttet egne borgere ind på besat palæstinensisk jord, har Marokko oprettet nye samfund og flyttet egne

borgere ind i Vestsahara. FN kræver – med noget mindre ildhu end i tilfældet de palæstinensiske områder – også ret for befolkningen i Vestsahara til at afgøre områdets fremtid.

Men Marokko blæser på FN, og den arabiske verden, som på fjerde årti kræver at Israel skal forlade Vestbredden, ser bort fra at Marokko holder Vestsahara besat.

To modsatte tendenser

To delvis modsat rettede tendenser dominerer Mellemøstens nationale udvikling.

Den ene tendens er, at især den arabiske verden har set sine mindretal forsvinde under indtryk af manglende tolerance. De jødiske samfund, som i århundreder har været en del af samfundene i de områder, der i dag er Tunesien, Libyen, Egypten, Syrien, Irak, Yemen m.fl., er forsvundet (kun i Marokko er det jødiske samfund overlevet). Og en betydelig emigration fra forskellige kristne samfund i Libanon, Egypten, Jordan og Palæstina peger også i retning af, at multikultur og flerreligiøs tolerance er bukket under for muslimsk dominans.

Den anden tendens er, at magthavere over hele den arabiske verden – og også i Iran – tydeligvis oplever en folkelig forventning om politisk og økonomisk liberalisering. Samtlige arabiske stater og Iran har i de sidste årtier etableret forskellige former for folkelige forsamlinger med

varierende muligheder for at stille regeringer til ansvar. Alle forsamlinger har uden undtagelse stræbt efter øgede beføjelser, især bedre adgang til at tage beslutninger om nationale budgetter, og efter større frihed til at kontrollere de konkrete magthavere.

I de fleste af landene – faktisk alle undtagen Saudi-Arabien – har det ført til afholdelsen af både regionale og nationale valg handlinger for både mænd og kvinder. I samtlige lande fastholder etablerede eller delvis skjulte magthavere dog endnu grebet om magten, og intet arabisk samfund – med Libanon som nogen undtagelse – har haft mulighed for frit at vælge eller udskifte den øverste magthaver.

Hvis eller når denne politiske demokratisering folder sig yderligere ud, vil den uundgåeligt konfronteres med de økonomisk magtfulde familier, som i dag kontrollerer alle staterne ved den arabiske golfkyst. I samtlige seks arabiske golfstater – Kuwait, Saudi-Arabien, UAE, Bahrain, Qatar og Oman – er de nationale olieindtægter og de herskende familier tæt sammenfiltrede, og de folkelige forsamlinger kan vanskeligt overtage kontrollen med olien uden også at fratage familierne deres ultimative magt.

I flere af staterne vil politisk og økonomisk liberalisering også vanskeligt kunne lade sig gøre uden at bringe staterne i et indenlandsk nationalt dilemma – fordi staternes

arabiske forfatningsbaggrund er i modstrid med deres konkrete befolkningsgrundlag. Alene i De Forenede Arabiske Emirater vil en fuld demokratisering i overensstemmelse med internationale normer gøre det muligt for emiraternes flertal på 87 procent indvandrere at ændre hele statens karakter – og i princippet at gøre det muligt for dem at forvandle UAE til en sydasiatisk stat. Men også i Qatar, Bahrain og Saudi-Arabien ville tilvejebringelsen af demokratiske rettigheder til mindretal på 30-50 procent af befolkningen dramatisk kunne ændre staternes karakter.

Er det tænkeligt at disse arabiske stater vil acceptere at lade deres arabiske historie nedstemme af de indvandrede befolkninger, der har udført det hårde, svedende varme arbejde med at få staterne på benene?

Og modsat: Et det tænkeligt, at de enorme grupper af hårdt arbejdende asiater – i UAE altså flertallet gennem 30 år og foreløbig to generationer – i al fremtid vil acceptere en status som andenrangs borgere?

Demokratiseringen vil udfordre såvel magtsystemer som grænser.

Vold eller andre løsninger

I Israel/Palæstina synes det entydigt, at enten snakker de to folk sig frem til forsoning og nye grænsetegnninger i deres omstridte land, eller også vil de to nationer føre nye krige for hver deres stat.

I Kurdistan er de irakiske kurdere godt i gang med at etablere så vidtstrakt et selvstyre, at fuld løsrivelse kun begrænses af politiske overvejelser af, om fordelene ved et selvstyre ikke trumfer risikoen ved at udfordre både det arabiske flertal i Irak og de nabostater, især Tyrkiet, som ikke vil leve med udråbelsen af en kurdisk stat. Men heller ikke Syrien og Iran med hver deres kurdiske mindretal, én million i den ene stat, tre millioner i den anden, vil nødvendigvis se passivt til, at kurdere skaber deres egen stat.

I virkeligheden er Tyrkiet – uanset PKK's blodige uafhængighedskampagne – bedst 'vaccineret' mod løsrivelse, fordi over halvdelen af de tyrkiske kurdere slet ikke længere bor i det kurdiske Sydøstanatolien, men har søgt til større tyrkiske bysamfund mod vest.

Irak kæmper for at overleve som stat, men vil ikke nødvendigvis forblive netop én stat. Ikke alene har kurdere deres egne interesser og deres egne ressourcer, som glimrende kunne finansiere en selvstændig stat. Det har den shia-arabiske befolkning i Sydirak også. Kun den sunni-arabiske befolkningsgruppe, som mistede sine privilegier ved Saddam Hussein-regimets nederlag i 2003, har både en politisk og økonomisk interesse i at holde sammen på Irak for at få andel i de vældige olieforekomster i det kurdiske Nordirak og det shia-arabiske Sydirak. Et fortsat samlet Irak vil være et resultat af

et gigantisk kompromis og en vældig forsoningsvilje, som forudsætter et ophør af de aktuelle blodsudgydelser.

Ved Golfen vil den politiske liberalisering som før eller senere bryder igennem, ikke alene åbne for opgøret om golfsamfundenes ikke-arabiske befolkninger. Liberaliseringen kan også åbne for et debat i fx emiratet Fujairah, om det overhovedet ønsker at forblive i UAE eller hellere vil søge tilslutning til Oman.

I Libanon bliver de kristne samfunds mangeårige proportionsløse indflydelse i dag afgørende udfordret af især den shiamuslimske tredjedel af befolkningen, som gennem bevægelserne Amal og Hizbollah kræver deres ret.

Diktaturet i nabolandet Syrien fisker traditionelt og stadig dygtigt i denne eksplosive udvikling. En anden og fredeligere løsning end en ny syrisk besættelse vil fordre, at de kristne organisationer og militser ikke alene accepterer at aflevere magt og indflydelse, men også vil tiltro Hizbollah & co. villighed til at acceptere en egentlig demokratisering af deres fælles land og den multikultur, som resten af den arabiske verden har så svært ved at leve med. Vil det være muligt i Libanon?

I Somalia, også medlem af den Arabiske Liga, er staten reelt ophørt med at fungere. I stedet har rivaliserende klaner og krigsherrer travlt med at tilgodese hver deres interesser på Afrikas Horn, midt i et af ver-

dens allerfattigste samfund.

I Sudan syntes de nationale konflikter i syd mellem arabisk- og afrikansk-orienterede befolkninger ved årtusindskiftet afløst af forsoning og forventning om et fælles olieeventyr. På længere sigt kan netop striden om enorme olieforekomster føre til nye nationale opgør i både de sydlige provinser og den sydvestlige Darfur-provins; ingen af dem bryder sig om at være underlagt hovedstaden Khartoum i nord.

I Nordafrika vil Marokko også være nødt til at finde en fremtid for Vestsahara, som dette vildt forarmede samfund kan leve med uden at være tvunget til det.

Og Algeriet vil – ligesom Libanon i Mellemøsten – være nødt til at finde en levedygtig balance mellem de dominerende flertal og etniske og religiøse mindretal. Begge samfund har oplevet voldsomme borgerkrige – og begge ved, at borgerkrigspotentialet ligger under overfladen, hvis undertrykkelse og vold ikke erstattes

af liberalisering og institutionel tolerance.

Realisme eller naivisme?

Oveni alle disse truende fortrædeligheder kommer Mellemøstens behov for at få bilagt de aktuelle eller potentielle mellemstatslige konflikter – Israel versus palæstinenserne, Marokko versus Tchad, Syrien versus Libanon, Tyrkiet versus irakisk Kurdistan, Saudi-Arabien versus Yemen i deres fælles provins Asir – og behovet for økonomisk udligning mellem nogle af verdens fattigste samfund ved Golfen og nogle af de fattigste kort derfra, i Yemen, Somalia, Djibuti, Sudan og til dels Egypten.

Så hvem tror, at Mellemøstens og Nordafrikas grænser og nuværende statssamfund vil holde fra nu – og indtil solen slukkes?

Anders Jerichow er kronikredaktør på Politiken og redaktør af Udenrigs